

Vastauksena lausuntopyyntöönne luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle liikennekaareksi sekä siihen liittyvistä laeiksi toteamme seuraavaa:

Tieto- ja viestintäteknologian kehitys tarjoaa edellytyksiä tuottavuuskasvulle, mutta tällaisen radikaalin teknologiamurroksen täysimääräinen hyödyntäminen edellyttää tuottavuutta vahvistavaa yritys- ja työpaikkarakenteiden muutosta, eli ns. ”luovaa tuhoa”. Markkinoiden toimimattomuus ja vääränlainen sääntely voivat koitua luovan tuhon ja tätä kautta tuottavuusharppauksen esteeksi. Hallituksen esittämä liikennekaari on lupaava yritys raivata henkilö- ja tavaraliikenteessä häämöttävän tuottavuusharppauksen esteitä. Riskit piilevät tämän esityskokonaisuuden lukuisissa yksityiskohdissa: miten ne pitäisi ratkaista, jotta sääntelyn purku ja toimintaympäristön uudistaminen toteutuisi lopulta niin, että kilpailu on tervettä ja kasvua vahvistavaa.

Seuraavassa laajempaa näkemyksen taustoitusta:

Teknologinen murros tarjoaa edellytyksiä tuotannon ja tulojen kasvuun parantuneen tuottavuuden kautta sekä uusien työpaikkojen syntymiseen uusien liiketoimintamahdollisuuksien ansiosta. Taloustieteellinen tutkimustieto kertoo, että teknologian tarjoamat tuottavuuskasvumahdollisuudet saattavat kuitenkin jäädä joskus täysimääräisesti hyödyntämättä. Radikaalin yleiskäyttöisen teknologian kohdalla riski on erityisen suuri. Kun teknologinen murros synnyttää sellaisia uusia yrityksiä ja uusia työpaikkoja, jossa luodaan arvonlisää asiakkaille ja kansantaloudelle merkittävästi aikaisempaa enemmän, silloin myös tuhoutuu vanhoja yrityksiä ja työpaikkoja normaalia ripeämpään tahtiin. Hyvinvointia nostava tuottavuuden kasvu tapahtuu silloin yritys- ja työpaikkarakenteiden muutoksen, eli ns. ”luovan tuhon” kautta. Tällaisessa tilanteessa jäykät yritys- ja työpaikkarakenteet voivat muodostua tuottavuuskasvun esteeksi.

Tieto- ja viestintäteknologia on viimeisin teknologinen murros, joka on tarjonnut merkittäviä tuottavuuden kohottamismahdollisuuksia monilla aloilla. Tuottavuuden kasvun kiihtymistä on havaittu 1990-luvun puolivälin jälkeen, mutta vaikutuksen suuruus on vaihdellut merkittävästi maiden ja toimialojen välillä. Voimakasta tuottavuuden kasvun kiihtymistä havaittu Yhdysvalloissa nimenomaan niillä toimialoilla, joissa tieto- ja viestintäteknologiaa käytettiin eniten. Tuottavuuskasvussa on kuitenkin 2000-luvun aikana hidastunut huolestuttavasti. Hidastumista on tapahtunut monissa maissa ja esimerkiksi Yhdysvalloissa juuri niillä tieto- ja viestintäteknologian käyttöön nojautuvilla aloilla, jossa kasvu kiihtyi 1990-luvulla.

Tuottavuuden kasvun hiipuminen viittaa siihen, että teknologiamurroksen tarjoamat ensimmäiset tuottavuusparannukset ovat merkittävältä osin jo hyödynnetty niillä aloilla, joilla se oli helpointa. Merkittävät tuottavuuskasvun erot maiden välillä 1990-luvun murroksen aikana puolestaan voivat selittyä mm. sillä, että maiden instituutiot, sääntely ja markkinoiden toiminta ovat tarjonneet vaihtelevia edellytyksiä luovalle tuholle. Luova tuho näkyy työmarkkinoilla. Yhdysvalloissa työpaikkojen syntymis- ja tuhoutumisasteet kohosivat 1990-luvun puolivälissä nimenomaan niillä toimialoilla, joilla tieto- ja viestintäteknologian käyttö oli intensiivisintä ja tuottavuuskasvun kiihtyminen merkittäväntä.

Henkilö- ja tavaraliikenne on esimerkki alasta, jossa teknologiamurros voi tarjota merkittäviä uusia tuottavuusmahdollisuuksia. Syitä tähän on kaksi. Ensiksi, kuten liikennekaaren perusteluissa todetaan, liikennejärjestelmän tehokkuus on kansantaloudelle keskeistä: liikenne kattaa merkittävän osan kotitalouksien kulutusmenoista ja logistiikkapalvelut merkittävän osan yritysten kustannuksista. Toiseksi, teknologinen murros tarjoaa nyt mahdollisuuksia henkilöiden, tavaroiden ja tiedon liikenteen integroimiseen aivan uusilla tavoilla. Tässä kohtaa markkinoiden toimimattomuus sääntelyn ja kilpailun puutteen vuoksi voi helposti muodostua tuottavuuskasvun esteeksi. Teknologinen murros tarjoaa mahdollisuuksia rikkoa siiloutuneita palvelu- ja toimintamalleja kansantalouden tuottavuutta parantavalla tavalla, mutta sääntely ja markkinoiden toimimattomuus voi koitua tähän tarvittavan luovan tuhon esteeksi.

Hallituksen esittämä liikennekaari tarjoaa lupaavia mahdollisuuksia teknologiamurroksen hyödyntämiseen liikennesektorilla koko kansantalouden tuottavuutta vahvistavalla tavalla. Kuten perusteluissa todetaan, lähtökohdat ovat hyvät: vankka IT-osaaminen, korkeatasoinen ja kattava viestintäinfrastrukturi sekä mobiililaitteiden yleisyys. Uskoa onnistumiseen vahvistaa myös aikaisemmat myönteiset kokemukset telemarkkinoiden vapauttamisessa. Tuolloin luotiin

edellytyksiä Suomen 1990-luvun menestykselliseen tuottavuusharppaukseen – sille, josta moni maa jäi tuolloin melko osattomaksi.

Yksi uhka liittyy siihen, että alan nykyiset toimijat pystyvät vaikuttamaan markkinakamppailun sääntöihin niitä itseään hyödyttävällä – käytännössä luovaa tuhoa jähmettäväällä tavalla. Toisaalta voi olla tarvetta myös julkisen vallan aktiiviselle toiminnalle sen varmistamiseksi, että kilpailu on tervettä. Se edellyttää tasapuolisia lähtökohtia kaikille toimijoille. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikilla on samanlaiset oikeudet ja velvollisuudet. Konkreettinen esimerkki tällaisesta haasteesta on ns. ammattimaisen ja ei-ammattimaisen toiminnan määrittely. Poliittikkatoimien valmistelussa on myös tärkeää ottaa huolella huomioon aikaisemmat opetukset yksityistämisen sekä myönteisistä että kielteisistä kokemuksista.

Mika Maliranta, ETLA